

«فدک» از زمان پیامبر اکرم (ص) تا حضرت زهرا (س)

فدک و ماجراهای آن گواهی تاریخی از غصبی آشکار است غصبی که هیچ کس نمی‌تواند منکر آن شود.

فدک و ماجراهای آن گواهی تاریخی از غصبی آشکار است غصبی که هیچ کس نمی‌تواند منکر آن شود.

به گزارش خبرنگار آیین و اندیشه خبرگزاری فارس، چهاردهم ذی‌الحجه مصادف است با سالروز بخشیدن فدک به حضرت زهرا سلام الله علیها. فدک قریه‌ای آباد و حاصلخیز نزدیک خیبر و نرسیده به مدینه است. قریه‌ای که با سرگذشتی ویژه روبرو شد و خود یک سند گویای تاریخی - سیاسی از صدر اسلام به شمار می‌آید. در این یادداشت به مناسبت ایام بخشیدن فدک به حضرت زهرا (س) توسط پیامبر اکرم (ص) به بحث فدک از پیامبر تا حضرت زهرا (س) می‌پردازیم.

پس از فتح خیبر، اهالی و یهودیان قریه فدک دچار رعب و وحشت شدند. از این رو با پیامبر اکرم (ص) صلح کردند و نیمی از فدک را به شخص پیامبر (ص) بدون هیچ درگیری و جنگی، بخشیدند. هدیه‌ای که نشان از ضعف و ترس یهودیان در مقابل پیامبر بود.[1]

فدک فیء الهی

از آنجا که فدک بدون جنگ بدست آمده بود جزء غنائم جنگی بحساب نمی‌آمد و اصطلاحاً فیء بود. به حکم قرآن نیز اختیار فیء کاملاً در اختیار شخص پیامبر (ص) بود. «وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أُوجِّعْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ [حشر/6] و آنچه را خدا از آنان به رسم غنیمت عاید پیامبر خود کرد [شما برای تصاحب آن] اسب یا شتری بر آن نتاختید ولی خدا فرستادگانش را بر هر که بخواهد چیره می‌گرداند و خدا بر هر کاری تواناست».

در شأن نزول آیه بالا بیان شده که یهودیان بنی‌نضیر باغ‌های خود در مدینه را رها ساختند و رفتند. تازه مسلمانان می‌خواستند مانند زمان جاهلیت یک چهارم آنها را به پیامبر بدهند و الباقی بین خودشان تقسیم شود؛ ولی آیه فوق نازل گشت و اختیار کل اینگونه اموال را بدست رسول اکرم (ص) سپرد.[2] بنابراین فدک تنها فیء نبوده و این اموال سابقه داشته است.

فیء و مصرف آن

پیامبر اکرم (ص) درآمدهای حاصل از این اموال را برای مساکین، ابن سبیل و درماندگان هزینه می‌کردند.[3] این مطلب نیز در قرآن بیان شده است و خداوند ابتدا محل مصرف فیء را بدین صورت بیان کرده است: «وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ [حشر/7] آنچه خدا از [دارایی] ساکنان آن قریه‌ها عاید پیامبرش گردانید از آن خدا و از آن پیامبر [او] و متعلق به خویشاوندان نزدیک [وی] و یتیمان و بینوایان و درراه‌ماندگان است تا میان توانگران شما دست به دست نشود و آنچه را فرستاده [او] به شما داد آن را بگیرید و از آنچه شما را باز داشت بازایستید و از خدا پروا بدارید که خدا سخت کیفر است».

جالب است که در انتهای آیه خداوند به افرادی که با پیامبر مخالفت کنند نهیب زده و آنها را سفارش به تبعیت از پیامبر (ص) کرده است و عواقب دردناک و سخت مخالفت با ایشان را یادآور شده است. مخالفتی که دنیاپرستان همواره با پیامبر داشتند!

بخشش به حضرت زهرا (سلام‌الله‌علیها)

پیامبر اکرم (ص) همچنان درآمدهای فیء را صرف مساکین و در راه ماندگان می‌کردند و از دیگر مصارف مثل بخشیدن به نزدیکان امتناع می‌کردند، تا آنکه آیه‌ای درباره اهمیت بخشش به نزدیکان پیامبر نازل گشت: «وَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ

وَأَيْنَ السَّيْلِ وَلَئِنْ تَبَدَّرَ تَبَدُّيراً [اسراء/26] برو و حق خویشاوند را به او بده و مستمند و در راه مانده را [دستگیری کن] و ولخرجی و اسراف مکن».

پس از این آیه و تقدیم نزدیکان پیامبر نسبت به دیگر محل هزینه‌ها پیامبر اکرم (ص) فدک را به دختر خویش حضرت زهرا (س) بخشیدند. این مطلب را جلال‌الدین سیوطی مفسر اهل سنت به این صورت ذکر کرده است:

«لما نزل قوله تعالى "وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ" أعطى رسول الله (ص) فاطمة فدكاً: [4] هنگامی که سخن خدای متعال نازل شد که: ای پیامبر! حق خویشاوندان نزدیک را بپرداز. رسول خدا (ص) به فاطمه (س) فدک را بخشید».

امام علی (ع) درباره بخشیده شدن فدک توسط پیامبر اکرم (ص) به حضرت زهرا (س) نیز فرمودند: «بلى كانت فى أيدى فدك من كل ما أظنته السماء فشحّت عليها نفوس قوم و سحّت عنها نفوس قوم آخرين و نعم الحكم الله [5] آری از آنچه آسمان بر آن سایه افکنده تنها فدک در دست ما بود که مردمی بر آن بخل ورزیدند و نفوسی با سخاوت از آن چشم پوشیدند و بهترین داور، پروردگار است».

در این سخن زیبا امام علی (علیه‌السلام) به حدود نامتناهی اختیارات حجت الهی اشاره کرده و به فدک به عنوان بخش اندکی که حتی غاصبان چشم دیدن آن را نداشتند، پرداختند.

بنابراین، طبق این بیان و شواهدی که آوردیم، فدک در زمان حیات رسول خدا به حضرت زهرا (س) بخشیده شد و این عطا در اصل یک کاری منطبق با رضایت الهی بود و کسانی که حضرت زهرا (س) را از فدک منع کردند، کاری جز غصب انجام ندادند.

پی‌نوشت‌ها:

[1] . حموی، یاقوت بن عبدالله، ج4، ص 238

[2] . رک: مجمع البیان در ذیل آیه فوق در سوره حشر

[3] . ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج10، ص473.

[4] . سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، الدر المنثور، ج5، ص274.

[5] . نهج البلاغه/ نامه 45.